

**ЗВ'ЯЗОК РАНИХ ПОВІСТЕЙ М. ГОГОЛЯ З
УКРАЇНСЬКОЮ ФОЛЬКЛОРНОЮ ТРАДИЦІЄЮ ТА
МОВОЮ**

Ірина КАІЗЕР,

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
irabosak06@gmail.com

**CONNECTION OF M. GOGOL'S EARLY TALES WITH
UKRAINIAN FOLK TRADITION AND LANGUAGE**

Iryna KAIZER,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID 0000-0002-7202-7937
Researcher ID S-5839-2016

Каізер І. Связь ранних повестей Н. Гоголя с украинской фольклорной традицией и языком. В статье проанализировано влияние украинских фольклорных сюжетов на ранние повести Н. Гоголя, вошедшие в сборники «Миргород» и «Вечера на хуторе близ Диканьки», а также реалистические и романтические черты сочинений. Исследовано смешение разнородных народнопоэтических мотивов, а также особенности гоголевской фантастики.

Благодаря Н. Гоголю большой пласт украинской лексики вошел в русский язык. Рассмотренные в статье примеры и факты позволяют говорить о Н. Гоголе как о феномене и украинской культуры.

Ключевые слова: М. Гоголь, романтизм, реализм, фольклорная традиция, реальное-фантастическое, народный язык, литературный язык.

Вступ. Класик літератури, чия творчість ознаменувала цілу епоху в розвитку української та російської реалістичної та романтичної прози, Микола Васильович Гоголь багатьма векторами своєї біографії та діяльності був пов'язаний з Україною. Він виріс в оточенні народного побуту та творчості українців.

Переїхавши в Петербург 1928 року, М. Гоголь потрапляє у вир суспільного та культурного життя. Йому імпонує зацікавлення письменництва устроєм, характерами, народнопоетичною творчістю. Українська тема широко відображена в доробку російських письменників – від Василя Нарєжного до Кіндрата Рилєєва і Олександра Пушкіна. В цій атмосфері народжуються талановиті, яскраві книги М.В. Гоголя «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» (1831-1832) та «Миргород» (1835).

Джерельна база. При розробці теоретичного фундаменту статті, вивченні питання становлення творчого методу письменника використано і враховано роботи таких вчених як М.Б. Храпченко, Г.А. Гуковський. Дослідженням зв'язку раних повістей М.В. Гоголя з українським фольклором займалися А.І. Карпенко, Ю.В. Манн, І.В. Карташова, Л.І. Єрємїна, В.П. Казарина.

Праці вчених А.В. Самишкіної, М.П. Полотая, Д.І. Мірошника містять цікаві спостереження над творами збірників «Вечори...» та «Миргород» в різних аспектах: автор та оповідачі, типи оповідей, мовні особливості і т.д.

Цікавими є твердження Є. Маланюка та Я. Дзири, котрі вважали, що М. Гоголь так і не відчув себе російським письменником, отож він – надбання української культури.

Основна частина. Тематична та образна основа раних повістей були взяті письменником з реалій українського народу, його фольклору. Ще в період перебу-

вання у Ніжинській гімназії, Микола Васильович цікавився побутом, творчістю співвітчизників, свої спостереження записував у «Книгу всякої всячини».

Інтерес до життя України, коли М. Гоголь перебував у Петербурзі, зростає. Тому, розпочавши роботу над творами, що увійшли у «Вечори...», автор звертається до матері та сестри з проханням надіслати йому найрізноманітніші дані про українські народні обряди, легенди, повір'я.

Особливу роль для письменника відіграє фольклорна лірика. «Моя радість, життя моя! песни! как я вас люблю!» Ділиться М. Гоголь у листі до М. Максимовича, знаного збирача українських народних пісень. А в своїй відомій статті «О малороссийских песнях» автор зазначає, що в народній ліриці історик не знайде точних дат та місць, але якщо захоче дізнатися про побут, характери, відтінки почуттів, «история народа откроется перед ним». Також наголошує, що малоросійські пісні можуть по праву називатися історичними, оскільки в них правдиво відображені події. Уже в передмові до «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» читач знайомиться з мотивами написання творів, а також із загальним характером історій, що лягли в основу.

Інтерес до життя України, коли М. Гоголь перебував у Петербурзі, зростає. Тому, розпочавши роботу над творами, що увійшли у «Вечори...», автор звертається до матері та сестри з проханням надіслати йому найрізноманітніші дані про українські народні обряди, легенди, повір'я¹.

Особливу роль для письменника відіграє фольклорна лірика. «Моя радость, жизнь моя! песни! как я вас люблю!» Ділиться М. Гоголь у листі до М. Максимовича, знаного збирача українських народних пісень². А в своїй відомій статті «О малороссийских песнях» автор за-

¹ Gogol M.V. Sobranie sochinenij. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T.6, P. 257-258.

² Ibid., T. 6, P. 285.

значає, що в народній ліриці історик не знайде точних дат та місць, але якщо захоче дізнатися про побут, характери, відтінки почуттів, «история народа откроется перед ним». Також наголошує, що малоросійські пісні можуть по праву називатися історичними, оскільки в них правдиво відображені події³. Уже в передмові до «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» читач знайомиться з мотивами написання творів, а також із загальним характером історій, що лягли в основу⁴.

«Вечори...» – своєрідний синтез різних ідейно-художніх начал. В окремих випадках романтизм цикл близький до реалістичного зображення дійсності. Інші форми романтизму пов'язані з оповіддю про ірреальне, що втручається в життя людей. На думку Г.А. Гуковського, за чарівністю казки і легенди стоїть смуток за тим, що то тільки мрія. Це – перша відмінність романтизму М.В. Гоголя від романтизму Жуковського чи Марлинського. Таким чином, стверджує науковець, збірник «Вечори...» – пролог до подальшої творчості Миколи Васильовича⁵. «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» – єдиний художній цикл, оскільки збірці притаманні характерні риси – композиційна рамка, єдність часу і місця повісткування, присутність наратора, мотивуючого індивідуальні стилі та різноманітність тематики. Циклічність же – творчий прийом романтизму.

Інша своєрідна особливість цього літературного напряму – звернення до жанру казки, котре пов'язано у багатьох романтиків, в тому числі і в М. Гоголя, з інтересом до проблеми народності і національної самобутності літератури. «М. Гоголь, – відзначає І.В. Карташова, – несомненно использовал опыт таких романтиков, как братья Гримм, с их требованием точного наблюдения особенностей народного фольклорного мышления и колорита народной жизни в сказе»⁶. Не випадково народну легенду про панночку розповідає не «панич», а Левко (повість «Травнева ніч»). Зовнішній вигляд козака Левка, характер, вчинки розкривають в ньому фольклорний персонаж – красивого, сміливого героя народних казок, котрий завдяки власній винахідливості і допомоги чарівних сил (панночки) долає всі життєві перешкоди. В його образі фольклорна основа легенди про панночку виступає в своїх справжніх рисах.

Казковому канону відповідає і розповідь про героїв повістей «Травнева ніч» та «Сорочинська ярмарка». В першому творі шлюб перешкоджає батько Левка, в другому – зла мачуха. Перепони долаються за допомогою втручання помічників героїв (в «Сорочинській ярмарці» – цигана, у «Травневій ночі» – панночки). В обох повістях дія розвивається стрімко – протягом вечора й ночі – і виступає як веселе театралізоване дійство. У мові Левка та Галі чітко простежується ритм та мелодика народної пісні. На цю

особливість «Травневої ночі» вказує М.Б. Храпченко⁷. «Галло! Галло! ты спиши, или не хочешь ко мне выйти? Ты боишься, верно, чтобы нас кто не увидел, или не хочешь, может быть, показать белое личико на холод! Не бойся: никого нет. Ветер тепел...»⁸.

Фінал «Сорочинської ярмарки» – опис весілля: «... все обратилось, волею и неволею, к единству и перешло в согласие... Все несло. Все танцевало»⁹. Весільні втіхи пов'язані тут із фольклорним «бенкетом на весь світ». Але часто життя виявляється не таким вже й безхмарним, нерідко воно – джерело смутку. Про це свідчать роздуми автора про радість як про «прекрасную гостью, що рідко навідується» і завершальна фраза повісті: «И тяжело, и грустно становится сердцу, и нечем помочь ему»¹⁰.

Своїм загальним світлим настроєм поруч з «Травневою ніччю» та «Сорочинською ярмаркою» стоїть «Ніч перед Різдом». У творі здійснено «зниження» рис фантастичного, вони втрачають ознаки надприродного. Оксана питає коваля Вакулу як про щось буденне, чи його мати відьма¹¹.

На відміну від інших повістей циклу, в котрих зображено торжество героя, у «Вечері проти Івана Купала» загадкове виступає в ролі сили, здатної зруйнувати життя людини. Фольклорні легенди знаходять у повісті своєрідне тлумачення.

Зав'язка нагадує народну казку. Герой повісті – Петрусь Безрідний, бідняк, наділений зовнішністю та гідністю казкового героя, кохає красуню Педорку, доньку свого хазяїна. Казковому канону відповідають поява чорта, що виступає в ролі помічника, перепони шлюб та їх подолання, святковий бенкет.

Однак дія не закінчується весіллям, і Петро поводить не тільки як лицар. Особливо за рамки ідеалізованого народнопоетичного тлумачення виходить характер Басаврюка. Казкам притаманне трактування чорта як дрібного шахрая, брехуна. Басаврюк же – «дьявол в человеческом образе», спокуситель, ворог всього роду людського. Таке розуміння близьке іншим фольклорним жанрам – переказу, повір'ю.

Відчутний в повісті і вплив народних пісень та українського вертепу. У плачеві, наріканнях на свою долю Педорки відчуваються мотиви заговорів та заклинань: «...Свадьбу готовят, только не будет музыки на нашей свадьбе; будут дьяки петь, вместо кобз и сопилок... Темная, темная моя будет хата...»¹². В окремих діях козака Коржа впізнаємо вертепного героя. Ще більше відповідає вертепній традиції зовнішність поляка, одного з популярних сатиричних персонажів українських інтермедій: «...обшитый золотом, с усами, с саблею, со шпорами, с карманами, брэнчавшими, как звонок от мешочка, с которым пономарь наш, Тарас, отправляется каждый день по церкви»¹³. Аналогічний синтез різнорідних фольклорних начал знаходимо і в

³ Ibid., Т.6, Р. 68.

⁴ Ibid., Т. 1, Р.4.

⁵ Hukovskiy H.A. Realism Gogolia [Gogol's realism], Moskva, Goslitizdat. 1959, P. 33.

⁶ Kartashova I.V. Gogol i romantizm. Spekurs [Gogol and romanticism], Kalinin, KGC, 1975, P. 61.

⁷ Khrapchenko M.B. Nikolai Gogol. Literaturnyi portret. Velichie pisatelya [Nikolai Gogol. Literary path. Writer's greatness], Moskva, Sovremennik, 1984, P. 97.

⁸ Gogol M.V. Sobranie sochinenij. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, Т.6, Р. 97.

⁹ Ibid., Т.1, Р. 36-37.

¹⁰ Ibid., Т.1, Р. 37.

¹¹ Ibid., Т.1, Р. 109.

¹² Ibid., Т.1, Р. 44.

¹³ Ibid., Т.1, Р. 43.

«Пропалій грамоті», і в «Зачарованім місці». Так, основна лінія сюжету повісті «Зачароване місце» пов'язана із казками про скарби. Але якщо чорт тут близький казковому тлумаченню, то дід, обманутий чортом і облитий брудом, схожий на комічного персонажа народних анекдотів.

Як бачимо, сюжети повістей «Вечорів...» за своєю джерельною базою значно ширші, ніж просто бувальщина, на котру орієнтує вступ. Змішання різних фольклорних мотивів хоч і вказує на народнопоетичну основу розповіді, але не зустрічається в жодному з жанрів в такому синкретичному вигляді.

Любов до пісень, музики М. Гоголь висловив у багатьох своїх повістях, в тому числі, в «Травневій ночі» - творі, названому М.П. Полотаєм «піснею від початку й до кінця».

У своїх художніх працях Микола Васильович значне місце відводить кобзі та кобзарям. На думку М.П. Полотая, кобзарів М. Гоголь чув ще в дитинстві, адже це мистецтво здавна було поширене на Миргородщині¹⁴.

Письменник використовує музику бандуристів при зображенні селянського побуту та козацького життя. Ось як починається «Травнева ніч»: «Звонкая песня лилась рекою по улицам села...С бандурою в руках пробирался ускользнувший от песельников молодой козак Левко, сын сельського головы...Козак идет по улице, брэнчит рукою по струнам и подплясывает»¹⁵.

М. Гоголь використовує кобзарську музику і коли описує душевний стан героїв. Спочатку Левко бриньчить по струнах: він іде на побачення до коханої. Але коли сподівання козака не справдились, він сумний відійшов від вікна, «тихо перебирая струны бандуры»¹⁶. Автор влучно висловлюється «Левко ударил по струнам бандуры», коли хоче підкреслити веселий настрій парубків.

Специфічні риси гоголівської фантастики стали об'єктом досліджень багатьох вчених (Ю.В. Манна, Г.П. Макогоненка)¹⁷. «Завуалированная фантастика» – это то, что сначала в рассказе выступает как фантастическое, а потом оказывается реальностью или получает реалистическое объяснение и оказывается, что все было сном или слухами»¹⁸. Можливість існування версій – як фантастичних, так і реальних – називається, на думку Ю.М. Манна «паралелізмом планів».

Надприродне виникає в «Травневій ночі» у формі сну, причому перехід від дійсності розмито. «...Эдак я засну еще здесь!»¹⁹ – каже собі Левко, хоча вже спить, і починає бачити сновидіння. Але ось козак

прокидається, а в руках у нього – записка від панночки. Відбувається перенесення результату із фантастичної сфери в справжню.

У фіналі передмови до першої частини «Вечорів...» з'являється важливе символічне узагальнення. Рудий Панько запрошує читачів до себе в гості: «Да, вот было и позабыл самое главное: как будете, господа, ехать ко мне, то прямехонько берити путь по столбовой дороге на Диканьку...Про Диканьку же, думаю, вы слышались вдоволь»²⁰. У цьому зверненні пасічника простежуються два плани. Перший з них – зовнішній – мотивований гостинністю простодушного хуторянина Панька: він наївно вірить в те, що його Диканька не менш відома, аніж Петербург. Другий аспект – внутрішній – з'являється за аналогією із фольклорним образом стовпової дороги, що символізує в народній поезії тему долі. Звідси й виникає символічне розуміння образу Диканьки – мотив стовпової дороги розширює кордони провінційного населеного пункту до безкінечності, вносить особливий просторовий та часовий масштаб. Цим уже в передмову непомітно вводиться основна тема циклу – тема історичної долі народу, її осмислення через фольклор.

Між наступними творами М. Гоголя та «Вечорами на хуторі поблизу Диканьки» простежуються ідейні зв'язки, особливо відчутні у збірці «Миргород». Автор і сам це підкреслює підзаголовком «Повести, служачие продолжением «Вечеров на хуторе близ Диканьки»²¹.

Ця спорідненість найбільш відчутна у повісті «Вій». База твору – народні джерела. Хоча питання приналежності фантастичної основи, використаної Миколою Васильовичем, лише українському фольклору залишається відкритим²².

М. Гоголь зазначає, що «вся повесть есть народное предание», а Вія називає «начальником гномов»²³, хоч і нечітко подає згаданий персонаж. Взагалі слов'янській демонології гноми невідомі. Вони походять з арійської міфології. Саме тому в образі Вія помітні впливи на автора німецького романтизму. В. Осокін проводить паралелі між Вієм та індоіранським богом Вау²⁴.

А.А. Назаревський на основі етнографічних досліджень обґрунтовує близькість Вія у Гоголя з християнським святим Касіяном Римлянином, день котрого відзначають раз в чотири роки – 29 лютого²⁵.

Дослідник наводить ряд зіставлень цих загадкових образів. Найбільше зближують Вія та Касіяна лиховісний погляд та надзвичайно довгі, аж до землі вії. У фантастичному героєві своєї повісті, іменем котрого вона названа, автор зберіг майже всі риси створеного

¹⁴ Polotay M. P. "Ucrainska narodna pisnya i mystetstvo kobzariv u tvorchosti M.V.Gogolya" [Ukrainian Folk Song and Kobzar's Art in the Compositions of Gogol], *Narodna tvorchist i etnographiia*, 1952, №2, P. 96.

¹⁵ Gogol M. V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P. 54.

¹⁶ *Ibid.*, T. 1, P. 55.

¹⁷ Makogonenko G.P. *Gogol i Pushkin [Gogol and Pushkin]*. Leningrad, Sovetskiy pisatel, 1985, P.174-183.; Mann Yu.V. *Poetika Gogolya [Gogol's poetics]*, 2 isd. ispravl, Moskva, Hudozhestvennaya literatura, 1988, P. 67-85.

¹⁸ Mann Yu.V. *Poetika Gogolya [Gogol's poetics]*, 2 isd.ispravl, Moskva, Hudozhestvennaya literature, 1988, P. 80.

¹⁹ Gogol M. V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P.76.

²⁰ *Ibid.*, T.1, P. 6.

²¹ *Ibid.*, T. 2, P. 5.

²² Vatsuro V.E. "Iz nablyudeniy nad poetikoy«Viya» Gogolya" [From observations of the Gogol's poetics], *Kul'turnoe naslediyе Drevney Rusi*, Moskva, Nauka, 1976, P. 308.

²³ Gogol M. V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P.153.

²⁴ Osokin V. "Nove i zabute pro Gogolya: Zvidky pryshov Viy?" [New and forgotten about Gogol': Where came Viy?], *Prapor*, 1979, № 5, P. 132.

²⁵ Nazarevskiy A.A. "Viy v povesti Gogolya i Kasiyan v narodnykh pover'yakh o 29 fevralya" [Viy in Gogol's tale and Kasiyan in folk legend about 23 February], *Voprosy rysskoy literatury*, Vyp.2, Lvov, 1969, P. 39-46.

народною уявою Касіяна, але він не міг зберегти церковне ім'я персонажа. Саме тому із слова «вія», що постійно зустрічається у народних легендах про святого, було створено нове найменування для дійової особи. Подібний метод зустрічаємо у В. Жуковського, який із слова «струя» утворив ім'я «Струй».

Незважаючи на близькість «Вія» до народної творчості, повість не є простою переробкою легенд і казок. Фантастичні мотиви виступають тлом, на якому автор малює свої особливі художні образи. У творі М. Гоголь не тільки продовжив лінію фольклорних повістей «Вечорів», але й значною мірою завершив її²⁶.

В. Осокін зазначає, що, займаючись багато років «Вієм», йому доводилось зустрічатися з киянами, котрі розповіли йому народні перекази, згідно яких у «Вієві» зображена Михайлова гора у Прохорівці, де був масток М.О. Максимовича²⁷. Але ретельне вивчення документів показало, що книга «Миргород» вийшла у січні 1835 року, а Микола Васильович зустрівся із знаним фольклористом на українській землі аж у липні того ж року. Відповідно, сила художнього прозріння письменника була настільки великою, що дала можливість створити картини, в яких сучасники і нащадки бачать зображення знайомого ландшафту.

Низка дослідників (як-от: І.В. Карташова, Г.О. Гуковський, М.Б. Храпченко) звертають увагу на близькість окремих рис оповіді, лексики «Вечорів...» та «Миргорода» до високого стилю письменників карамзінської школи. Одночасно лірика цих повістей вбирає в себе народнопоетичну стихію. Мова творів не тільки барвиста, але й «співоча». М. Гоголь прекрасно володів майстерністю ритмізованої прози.

Справжній відголос фольклору ми простежуємо у надгробному плачеві Катерини («Страшна помста»): «Муж мой, ты лежишь тут, закрывши очи? Встань, мой ненаглядный сокол, протяни ручку свою! приподымись! Погляди хоть раз на свою Катерину...»²⁸.

За змістом та формою такі скорботні голосіння близькі до народних плачів та заклинань. Система паралелізмів, повтори, що об'єднують весь текст, постійні формули традиційних звернень-питань – всі ці деталі зближують поезику повістей із народнопоетичною традицією.

Співставлення тужливої жінки з птахою, що кричить, – узвичаєний образ, котрий бере свої початки з глибокої давнини. Зустрічаємо його і в «Слові о полку Ігоревім»²⁹. У фольклорній символіці крик чайки – знак біди, передвісник гибелі. Голосіння матері, яка проводить своїх синів у бій чи у рекрутчину, – поширена ситуація для цієї форми народнопоетичної творчості. В поезиці «Тараса Бульби» знаходимо

подібні мотиви. Мати, готуючись провести синів на Січ, вночі плаче над ними.

Уподібнення битви бенкету – теж типовий прийом, відголоски якого знову зустрічаємо ще в «Слові о полку Ігоревім». Ось як описує останній бій пана Данила М. М. Гоголь: «И пошла по горам потеха. И запиравал пир: гуляют мечи, летают пули, ржут и топчут кони»³⁰.

Відповідно, в повістях «Вечорів...» та «Миргорода» чітко прослідковується, як художня переробка ліричних жанрів народної поезії, так і живий, благотворний вплив її мови на твори збірок.

М. Гоголь уважно й скрупульозно вивчав розмовну мову, розробляв шляхи зближення її з літературною. Використовуючи форму народної оповіді, письменник насичує її живою мовою українців. Рудий Панько, звертаючись до читачів у передмові книги першої «Вечорів...», говорить: «Вы, может быть и рассердитесь, что пасичник говорит вам запросто, как будто какому-нибудь свату своему или куму»³¹.

Майстерно підібране слово не виступає у письменника чимось додатковим, використаним лише з «колеритною» метою. Воно органічно входить в оповідь, є важливим засобом її виразності («Местами только какая-нибудь...миска или макитра хвастливо выказывалась из высоко взгроможденного на возу плетня»³², «продавщица бубликов...писала ногами совершенное подобие своего лакомого товара»³³).

Характерною особливістю перших збірок Миколи Васильовича є їх динамічна побудова. Створюючи діалоги, автор часто використовує просторіччя, надаючи цим життєвої переконливості героям.

Упродовж другого століття для гоголезнавців важливим залишається питання про мову письменника, роль у ній українського елемента.

Сучасник М. Гоголя, його близький друг, М.О.Максимович зазначав, що звернення у творчості до російської мови – результат усвідомленого прагнення стати діячем російської літератури. Микола Васильович досконало знав російську мову та культуру, інакше не став би знаним майстром російської літератури³⁴.

Зовсім протилежного погляду дотримуються дослідники ХХ століття Є. Маланюк, Я. Дзира. Як стверджує Є. Маланюк, московська мова була Гоголю органічно чужою, а тодішню літературну мову пушкінської Росії він знав погано³⁵. В якості аргументу науковець наводить роботи Й. Мандельштама, котрий стверджував, що М. Гоголь постійно перекладав свої думки з української мови. На думку Я. Дзири, письменник навіть не зумів би майстерно розтлумачити українські словосполучення, фразеологізми, чуттєві

²⁶ Khrapchenko M.B. "Nikolai Gogol. Literaturnyi portret. Velichie pisatelya" [Nikolai Gogol. Literary path. Writer's greatness], *Sovremennik*, Moskva, 1984, P. 130.

²⁷ Osokin V. "Nove i zabute pro Gogolya: Zvidky pryshov Viy?" [New and forgotten about Gogol: From where does come Viy?], *Prapor*, 1979, № 5, P. 132.

²⁸ Gogol M.V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P. 171.

²⁹ Slovo o polku Ihoreve [Word about Ihor's regiment], Leningrad, Sovetskiy pisatel, 1985, P. 162.

³⁰ Gogol M.V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P. 71.

³¹ Ibid., T. 1, P. 3-4.

³² Ibid., T. 1, P. 11.

³³ Ibid., T.1, P.15.

³⁴ Krutikova N.Ye. Hohol' ta ukrainska literature 30-80 rokov XIX st. [Hohol' and Ukrainian literature 30-80 years XIX], Kyiv, Derzhlitvydav, 1957, P. 48.

³⁵ Malanyuk Ye. *Narysy z istoriyi nashoi kultury* [Sketches with history of our culture], Niu-York, 1954, P. 72.

явища російською мовою³⁶.

Вивченням ролі української лексики у творчості М. Гоголя займалися В.Н. Хохлачова, Д.І. Мірошник. Зокрема, Д.І. Мірошник виділяє наступні групи українських слів творів письменника з точки зору лексико-граматичної характеристики: 1) мовні одиниці з однаковим значенням, але різним звучанням у російській та українській мовах: кавун – арбуз, тендітний – нежний; 2) лексеми, що мають український корінь, але передані автором за допомогою норм російської морфології: вечериці, дрибушки (дрібно заплетені коси), смутний (сумний, печальний); 3) складні слова з двох коренів – власне українського та спільного для обох мов: сутозолотая (з чистого золота)³⁷.

Українізми, використані М. Гоголем у повістях на українську тематику при створенні образу народу, є композиційно гармонійними і однаковою мірою входять у мовлення героїв, оповідачів, автора.

Не заперечуючи органічної єдності української та російської лексики, на основі аналізу повістей збірки «Вечори...» А.В. Самишкіна робить висновок, що мова Рудого Панька, Фоми Григоровича, інших персонажів-виразників національної самобутності, орієнтується на усну традицію³⁸. Контрастно звучить книжна мова «паніча», якій властиві умовно-романтичні штампи.

Висновки. У літературі 30-х років XIX століття зародилася ідея об'єднання в одному творі народнопоетичних, в основному казкових мотивів. Саме М. Гоголю вдається виконати це завдання, використовуючи досвід західноєвропейського романтизму, пошуки авторів-сучасників, фольклорну традицію українського народу.

М. Гоголь зумів увести в літературу, в літературну мову, не порушивши цілісності та гармонії художньої праці, сюжетні мотиви народнопоетичної традиції, звороти народної мови. Цьому значною мірою сприяло відношення письменника до слова як до надбання народу, в котрому відкривається «безодня простору».

Численні просторіччя, вживані героями повістей, були для того часу явищем виключним. Значний об'єм української лексики, властиві саме українській мові синтаксичні структури були зумовлені усвідомленим введенням українського побуту, фабул з українських історій, фольклору в сюжетну канву творів.

Кожне нове введення народної мови у мистецтво слова означає демократизацію літературної мови, наближення її до життя. Ще раніше внесли українські елементи в російську літературу Є. Гребінка, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко у своїх російських повістях. Але тільки геній М. Гоголя підніс цей процес на той високий рівень, де новаторство могло закріпитися і стати стійкою властивістю російської літератури.

Багатство гоголівського словника, нажаль, ще вичерпно не вивчене. Але вклад письменника в удосконалення, розширення та збагачення мови художньої літератури, як російської, так і української, незаперечний, і перш за все завдяки переосмисленню досягнень образної та зображальної системи поетичної

творчості українського народу.

Відповідно, яскраво виражений органічний зв'язок сюжетних мотивів, ідейної спрямованості, образної системи, художньої мови творів М. Гоголя з українською літературою, фольклором, історичними джерелами – одна з характерних рис ранньої прози письменника, що дозволяє нам говорити про М. Гоголя як про феномен і української літератури та культури.

Iryna Kaizer. Connection of M. Gogol's Early Tales with Ukrainian Folk Tradition and Language. Mykola Gogol – a classic of literature the most outstanding representative of the "Ukrainian school" in Russian literature, the founder of the so-called "Gogol" (socio-critical) realism.

The article analyzes the impact of Ukrainian folklore and language in the early stories of the author, included in the collections "Evenings on a Farm near Dikanka" and "Mirgorod".

"Evenings ..." – a kind of synthesis of various ideological and artistic principles. Collection has the features of romanticism, which in some cases close to the realistic depiction of reality. The peculiar feature of Gogol's early works appeal to the genre of fairy tales, which is due to the interest in the nation and national identity literature. Scenes stories "Evenings ..." in its base is much broader than a true story, which focuses on entry.

In the submitted scientific work the attention is accented to the symbols which are depicted by the author in early collections: 1. folk image of road from pillar that already meet in the preface to the first book "Evenings ..." stands in folk poetry theme of fate. Hence, there is a symbolic understanding of the image of Dykanka - tune high road widens the boundaries of a provincial settlement to infinity; 2. assimilation of the woman with a bird, that screams (story "A Terrible Vengeance"); 3. assimilation of a battle to the regale. It is interesting the fact that the same metaphors we are meeting in the "Word about Ihor's regiment".

By the following works of Gogol and "Evenings on a Farm near Dikanka" traces the ideological ties, particularly noticeable in the collection "Mirgorod". By itself it emphasizes the subtitle "Tale, which is a continuation of" Evenings on a Farm near Dikanka". Ukrainian scientists Malanyuk and Dzyra affirmed that Moscow language was organically alien to Gogol, writer even managed to skillfully explain Ukrainian phrases, phraseologisms, sensory phenomenon in Russian. Seen examples allow as to consider Gogol as a phenomenon of Ukrainian culture and literature as well.

Key words: Gogol, romanticism, realism, folk tradition, real – fantastic, national language, literary language.

Kaizer Iryna – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», аспірант кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Коло наукових інтересів: сучасні літературознавчі методи (історико-порівняльний, герменевтичний, рецептивний, інтертекстуальний, соціонічний), вивчення української мови як іноземної.

Kaizer Iryna – teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University", postgraduate of the department of Ukrainian literature of Yuriy Fed'kovych Chernits National University. Research interests: modern literary methods (historical-comparative, hermeneutic, receptive, intertextual, socionic), studying Ukrainian language as a foreign language.

Received: 05-02-2017

Advance Access Published: April, 2017

© I. Kaizer, 2017

³⁶ Dzyra Ya.I. "Lytsar natsionalnoho dukhu: Gogol" [Knight of national spirit: Gogol], Dzyra Ya.I. *Avtopertret natsii*, Kyiv, Biblioteka ukrainsya, 1997, P. 96.

³⁷ Miroshnyk D.I. "Rol' ukrainskoi leksiki v povestyakh Gogolya" [The role of Ukrainian vocabulary in Gogol's stories], *Russkii yazyk*, 1953, №1, P. 3-10.

³⁸ Samyshkina A.V. "K problemam Gogolevskogo folklorizma" [To the problem of Gogol's folklorism], *Russkaya literatura*, 1979, №3, P. 76-77.